

Història de l'òpera

Codi: 100655
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500240 Musicologia	OB	3	1

Professor/a de contacte

Nom: Francesc D Assi Cortes Mir

Correu electrònic: Francesc.Cortes@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Altres indicacions sobre les llengües

castellà, anglès, francès, italià

Prerequisits

Són aconsellables coneixements musicals adequats, equivalents al Grau mitjà de conservatori.

Objectius

L'objectiu de l'assignatura consisteix en fer conèixer l'òpera al decurs de la història com un fenomen complex, en el que intervenen diferents tipus de llenguatges a més a més del musical: el literari, recursos i tècniques teatrals, o les arts plàstiques. Damunt d'ells actuen unes funcions socials que són canviants segons el context històric, i que es desenvolupen tot generant formes d'usos i de consum canviants a l'òpera. Caldrà situar correctament aspectes com la representativitat social, els sistemes de producció d'espectacles, o els canvis conceptuals tant al teatre com al tractament de la veu humana, i també als models literaris dominants, per a poder explicar d'una forma completa els canvis que l'òpera ha experimentat des dels seus orígens fins als nostres dies.

Competències

- Conèixer i comprendre l'evolució històrica de la música i les seves característiques tècniques, estilístiques, estètiques i interpretatives des d'una perspectiva diacrònica.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

- Reconèixer el paper de la música a la societat actual, la seva funció en les arts de l'espectacle, la relació amb la cultura audiovisual i amb la tecnologia i la informàtica, i també amb les empreses d'oci i de cultura.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els creadors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural
2. Analitzar els receptors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural
3. Analitzar les idees artístiques sobre un fenomen artístic en un determinat context cultural.
4. Assenyalar els elements que configuren la dramaturgia operística, des d'una doble perspectiva: sincrònica i diacrònica.
5. Comunicar per escrit, amb correcció, precisió i claredat argumentals i terminològiques, els coneixements adquirits, tant en l'àmbit de l'especialització com de la divulgació musicals.
6. Definir els processos de periodització i de classificació estilística i tipologia usuals en la conceptualització històrica del fet musical.
7. Definir històricament els diferents períodes de l'òpera com a gènere musical.
8. Distingir els models principals en la composició operística, en la seva doble faceta literària i musical, en cada una de les èpoques històriques.
9. Distingir els principis teòrics de la direcció d'escena, no només en els nostres dies
10. Distingir i classificar els diferents tipus de veu i el tractament vocal.
11. Establir els vincles existents entre els diferents gèneres lírics en cada un dels moments històrics i comprendre els mecanismes de trànsits i influències entre aquests gèneres i subgèneres.
12. Exposar els coneixements sobre la història, l'art o altres moviments culturals.
13. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística.
14. Integrar els coneixements adquirits en l'elaboració de textos sintètics i expositius adequats a l'àmbit comunicatiu acadèmic i d'especialització.
15. Interpretar correctament els vincles existents entre text i música, des del punt de vista literari, estructural i semàntic.
16. Reconèixer els diferents models escenogràfics al llarg de l'etapa històrica del gènere líric.
17. Relacionar el procés de creació del repertori amb els diferents agents que participen en el consum líric, tant en l'actualitat com en altres moments històrics.
18. Relacionar els elements i els factors que intervenen en el desenvolupament dels processos històrics.
19. Relacionar la confecció dels llibrets operístics amb els principals corrents literaris del moment històric.
20. Resoldre problemes d'indole metodològica en l'àmbit de la musicologia.
21. Sintetitzar els coneixements adquirits sobre l'origen i les transformacions experimentades pels diversos camps d'estudi de la disciplina
22. Utilitzar el vocabulari específic relatiu al repertori líric.
23. Utilitzar el vocabulari propi de la ciència musicològica relacionat amb cada època històrica.
24. Valorar i conèixer la influència de les innovacions tècniques en la concepció de l'òpera com un espectacle, més enllà del fet musical.
25. Valorar la creació lírica com un resultat de les manifestacions socials de cada època, i distingir els diferents tipus de funcions socials que exerceix.

Continguts

1. Elements constitutius del gènere dramàtic:

- 1.1. Veus i vocalitat. Canvis al voltant del concepte "òpera": espais socials i culturals.
- 1.2. Acció teatral, acció escènica i musical.
- 1.3. Formes i convencionalismes: un llenguatge pel món líric.
- 1.4. El consum: del seny fins a la rauxa operística. Entre el divisme i els hooligans.

2. Els antecedents: des dels *intermezzi* florentins i festes humanístiques de cort, a les primeres representacions operístiques.

3. L'òpera barroca a les terres italianes:

3.1. Diversificacions estilístiques i usos socials.

3.2. Difusió de l'òpera a Europa: de les adaptacions al refús del model.

4. L'Òpera a la Il·lustració francesa. *Querelles* i espais de poders estètics i ideològics.

5. Opera buffa versus Opera seria: préstecs argumentals i vocals, reformes contra convencionalismes.

5.1. Glòries i misèries de l'òpera italiana a Anglaterra. Des de Händel a la *Beggar's opera*.

5.2. Metastasio i el convencionalisme dels llibrets, més enllà dels tòpics.

6. L'òpera al Classicisme:

6.1. Mozart i els precedents operístics: Piccini, Paisiello, Galuppi i Cimarosa.

6.2. La Revolució francesa: nous teatres, nous públics, i propaganda política.

7. Una musa anomenada G. Rossini.

8. El teatre i la ciutat burgesa al s. XIX:

8.1. El melodrama romàntic, nous públics, novessonoritats i nous arguments més enllà del *bel canto*.

9. El Risorgimento de Verdi: llegit des d'Itàlia i des de l'exterior.

10. A la recerca d'identitats: la persecució de les òperes nacionals a l'Europa romàntica.

10.1. La idea d'una música alemanya des de l'òpera: Carl Ma. von Weber i els teatres alemanys.

10.2. Les òperes a Bohèmia.

10.3. *Una inutile precauzione*, l'òpera nacional a Espanya.

11. Models romàntics francesos: Grande Opéra, operette, opéra lyrique. Models musicals i espais socials d'influència.

12. L'obra d'Art per al Futur: Wagner. Espai escènic, espai al·legòric, espai sonor. El símbol.

13. Itàlia al fin de siècle: de la crisi al triomf del verisme.

14. El descobriment de les òperes russes i eslaves.

15. Simbolisme operístic: itineraris des de Strauss fins a Korngold, passant per Debussy.

15.1. El llibret, les veus, l'orquestra i l'escenografia en el postwagnerisme.

16. Noves formes d'expressió operística: Berg, Schönberg, Schrecker, Stravinsky.

16.1. L'òpera en crisi?

17. Un critper a la llibertat a l'òpera de la postguerra: òpera dodecafònica, òpera experimental.

18. Llenguatges per a un públic contemporani "informat": Britten, Henze, Menotti, Poulenc.

19. Reflexions al voltant de la crisi dels anys setanta: nous espais, noves companyies i nous conceptes.

20. El nou segle i l'òpera contemporània: després de Messiaen i Zimmermann.

20.1. El fenomen del *régisieur de scène* i del *regietheater*.

20.1. Paradigmes actuals: visualitat, acció escènica, actualització, els *media*, les noves veus.

Metodologia

L'assignatura s'articularà a través de classes magistrals, seminaris en els que es comentaran models operístics a través de la visualització d'uns títols determinats, i dues sessions pràctiques realitzades sobre fons operístics i espais escènics. Es recomana la lectura de llibrets operístics. Les classes combinaran una part expositiva amb una segona part de tipus analític. Aquesta segona part consistirà en visualitzacions comentades d'òperes, sobre diferents produccions operístiques. Al principi de curs es podran consultar un seguit de partitures i audicions/visualitzacions sobre les quals es treballarà a la classe. Tot el grup realitzarà com a activitat obligatòria la confecció d'un comentari/guia d'un títol operístic. Aquest comentari/guia es podrà realitzar en grups de 4 persones, i es triarà a partir d'un llistat d'obres consultable al Moodle de l'assignatura.

Es realitzarà una avaluació inicial, que no tindrà cap resultat sobre la nota final. Aquesta avaluació servirà per a què un grup d'estudiants pugui triar l'opció d'avaluació consistent en la realització d'un comentari per al llibret de l'òpera *Luisa Miller* de Verdi, de la Temporada 2018/19 del G. T. del Liceu.

Els estudiants matriculats a l'assignatura podran assistir a funcions d'assaig del teatre del Liceu durant la temporada 2018/19.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes presencials	15	0,6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Seminaris sobre audicions i visualitzacions d'òperes	17	0,68	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Sessions pràctiques sobre fons històrics i arxius de teatres d'òpera	10	0,4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Tipus: Supervisades			
Tutories	12	0,48	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25
Tipus: Autònomes			
Cerca d'informació i estudi	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Lectura i anàlisi de partitures	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Visualització d'òperes	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25

Avaluació

Es proposa el sistema d'avaluació continuada, consistent en la realització de les següents evidències: dos exàmens i la realització d'un comentari/guia d'una òpera. En aquest darrer treball es ponderaran dos aspectes: una anàlisi musical d'un fragment, i el comentari de tipus dramàtic de l'obra.

a) Anàlisi d'un fragment d'una òpera. Es realitzarà sobre un dels fragments de les obres indicades al llistat que es publicarà al Moodle de l'assignatura. L'anàlisi haurà d'incloure necessàriament les relacions entre el text i la música, no es podrà limitar "només" a qüestions de tipus formal. Ha de tractar de manera obligatòria de qüestions que tinguin a veure amb el tractament de la veu, i pot incloure aspectes relacionats amb l'harmonia, la línia melòdica, la instrumentació i/o l'acció escènica. El treball que no ha de ser superior a les 5 pàgines, ha d'incloure de manera necessària una bibliografia específica, en la qual no es tindran en compte els manuals generalistes de l'assignatura. Es pot realitzar en grup, màxim de 4 persones.

b) Comentari dramàtic d'una òpera, a partir de la seva visualització en una còpia en DVD d'una versió específica, o bé de la visualització d'una òpera de la temporada 2018-19. Serà obligatori indicar el director d'escena, els cantants que hi participen i el director musical, així com la producció, el teatre en el qual s'ha vist l'obra. També ha d'incloure una bibliografia específica. És cabdal que el comentari inclogui la relació entre el text i la música, i la forma com es soluciona la posada en escena, i la interpretació que se n'ha volgut portar a terme. No és aconsellable la utilització de versions operístiques de baixa qualitat de so i/o imatge (youtube). No és aconsellable la tria de versions de versions de concert, o de produccions que no donin peu a cap tipus de discussió acadèmica.

El comentari dramàtic i l'anàlisi d'un fragment d'òpera es podran fer sobre la mateixa obra. Aquesta part només serà recuperable si es lliura en el termini que s'indicarà al Moodle. Els treballs s'hauran de lliurar en format pdf, o en Word, al Moodle.

c) Realització de dos exàmens, cadascun dels quals abarcarà la meitat del temari. S'indicarà la data al calendari publicat al Moodle. Per aprovar cal haver superat cadascun dels exàmens amb un 5. No serà recuperable un examen no realitzat. No es faran exàmens fora dels dies marcats, amb l'excepció de casos de veritable força major o de baixes mèdiques certificades.

Els estudiants que realitzin el comentari del llibret no hauran de fer ni l'Anàlisi musical, ni el Comentari dramàtic.

1 (Criteris d'avaluació)

Per a superar l'assignatura caldrà haver assistit a un 75% de les sessions presencials (unes 15 setmanes lectives). Aquells que no realitzin l'avaluació, es consideraran com a "no avaluables". El comentari/guia s'haurà de lliurar en el termini establert. Els treballs no lliurats dins de la data fixada es consideraran com a "no presentats", i per tant "no avaluables". No es recuperaran les proves que no hagin estat avaluades al seu moment.

La Reavaluació consistirà en un nou examen d'allò suspès -amb menys d'un 5- o la repetició dels treballs.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
1a Prova d'avaluació	35 %	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
2a prova d'avaluació	35%	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Anàlisi musical d'un fragment d'una òpera	15 %	1	0,04	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Comentari dramàtic d'una òpera	15 %	1	0,04	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25

Bibliografia

Obres de consulta bàsica

- Abbate, Carolyn; Parker, Roger.** *A History of Opera. The last 400 years.* Allen Lane, 2012.
- Alier, Roger.** *Guía universal de la ópera.* Teià-Barcelona, Ma non Troppo, 2007, 1040 p.
- Baker, Evan.** *From the score to the stage: an illustrated history of continental opera production and staging.* Chicago, Chicago University Press, 2013.
- Basso, Alberto.** *Musica in scena.* 6 vols Torí, UTET, 1995-97.
- Bianconi, Lorenzo; Pestelli, Giorgio.** *Opera on Stage (The History of Italian Opera. Part II).* University of Chicago Press, 2002.
- Bianconi, Lorenzo; Pestelli, Giorgio.** *Opera Production and Its Resources.* University of Chicago Press, 1998 (ed original en italià: *Sotria dell'opera italiana*, vol 4, 5, 6. Torino, EDT, 1987-1988)
- Davidson Reid, Jane** (ed.). *The Oxford Guide to Classical Mythology in the Arts (1300-1990).* Oxford, Oxford University Press, 1993.
- Gänzl, Kurt.** (ed) *The Encyclopedia of the Musical Theatre.* New York, Schirmer Books, 2001.
- Grout, Donald Jay.** *A Short History of Opera.* 3ª ed. New York, Columbia University Press, 1988.
- Kerman, Joseph.** *Opera and the morbidity of Music.* New York Review Books, 2008.
- Kimbell, David.** *Italian Opera.* Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- Leibowitz, René.** *Historia de la ópera.* Madrid, Taurus Humanidades, 1990.
- Loewenberg, A.** *Annals of Opéra 1597-1950.* Génova, 1955 (2ª edición).
- Pahlen, Kurth.** *Diccionario de la ópera.* Barcelona, Emecé, 1995.
- Parker, Roger.** *Historia ilustrada de la ópera.* Barcelona Paidós, 1998.
- Radigales, Jaume.** *L'Òpera: música, teatre i espectacle.* Barcelona, Pòrtic, 1999.
- Sadie, S.; Jacobs, A.** *El libro de la ópera.* Madrid, Rialp, 1998.
- Smith, Patrick.** *The Tenth Muse: A historical Study of the opera libretto.* New York. Knopf, 1970.
- Snowman, Daniel.** *La ópera. Una historia social.* Madrid, Siruela, 2016 (2ª ed)
- Warrack, John; West, E.** *The Oxford dictionary of Opera.* Oxford, Oxford University Press, 1992.

Tema 1

- Barthes, Roland.** *Image, musique, texte.* London, Fontana Press, 1977.
- Beauvert, Thierry.** *Opera Houses of the World.* London, Thames and Hudson, 1996.
- Bianconi, Lorenzo** (ed). *La drammaturgia musicale.* Bologna, Il Mulino, 1994.
- Donington, Robert.** *Opera and Its Symbols: The Unity of Words, Music and Staging.* Yale University Press, 1990.
- Duncan, David Allen.** *Birth of Opera.* Salem Press Encyclopedia, 2013.

Miscevic, Pierre. *Divas: la force d'un destin.* Paris, Hachette, 2006.

Rosselli, John. *Singers of Italian Opera.* Cambridge University Press, 1995.

Tema 2: els precedents

Palisca, Claude Victor. *The Florentine Camerata. Documentary Studies and Translations.* Yale University Press, 1989.

Tema 3: Òpera italiana. inicis

Baldacci, Luigi. *La Musica in italiano: libretti d'opera dell'Ottocento.* Rizzoli, 1997.

Bruni, Francesco. *La maschera e il volto: il teatro in Italia.* Venezia, Fondazione Giorgio Cini, 2002.

Cotticelli, Francesco; Maione, Paologiovanni. *Storia della musica e dello spettacolo a Napoli: Il Settecento.* Napoli, Centro di Musica Antic Pietà dei Turchini, 2009.

Glixon, Beth Lise. *Studies in Seventeenth-Century Opera.* Oxon, Routledge, 2016.

Rosand, Ellen. *Opera in Seventeenth-Century. Venice. The Creaion of a Genre.* Berkelye, University of California Press, 1991.

Wilbourne, Emily. *Seventeenth-Century Opera and the Sound of the Commedia dell'Arte.* Chicago, Chicago University Press, 2016.

Tema 4: L'òpera a la Il·lustració francesa

Bauman, Thomas; Petzolt McClymonds, Marita (eds). *Opera and the Enlightenment.* Cambridge University Press, 2006.

Fabiano, Andrea. *Histoire de l'opéra italien en France (1725-1815) : Héros et Héroïnes d'un roman théâtral.* « Sciences de la musique - Séries Études », CNRS Éditions, Paris 2006.

Wood, Caroline; Sadler, Graham. *French Baroque Opera: A reader.* eBook, 2017.

Tema 5: Operaseria, opera bufa. Anglaterra

Farrell, Joseph (ed). *Carlo Goldoni and Eighteenth-century theatre.* Lewiston, Mellen, 1998.

Kimbell, David. *Handel on the Stage.* Cambridge University Press, 2016.

Laterza, Guido. *Metastasio e il teatro del primo settecento.* Laterza, 1974.

Tema 6: l'òpera al Classicisme

Del Donna, Anthony R. *Opera, Theatrical Culture and Society in Late Eighteenth-Century Naples.* Oxon, Ashgate, 2012.

di Profio, Alessandro. *La Révolution des bouffons.* Paris, Fayard, 2003.

Emery, Ted. *Goldoni as librettist: theatrical reform and the drammi giocosi per musica.* Peter Lang, 1991.

Landon, H. C. Robbins. *Mozart, the golden years, 1781-1791.* Nueva York, Schirmer Books, 1989.
[Traducció castellana: Barcelona, Destino, 1990].

Landon, H. C. Robbins; Mitchell, Donald (eds). *The Mozart Companion.* Nueva York, Norton, 1969.

Paumgartner, Bernhard. *Mozart.* Madrid, Alianza Música, 1990.

Rice, John A. *Essays on Opera, 1750-1800*. London, Routledge, 2016.

Stricker, Rémy. *Mozart et ses opéras. Fiction et vérité*. París, Gallimard, 1980. [Traducció castellana. Madrid, Aguilar, 1991].

Waldoff, Jessica. *Recognition in Mozart's Operas*. Oxford University Press, 2006.

Woodfield, Ian. *Performing opera for Mozart: impresarios, singers and troupes*. Cambridge, Cambridge University Press, 2012.

Tema 7: una musa anomenada Rossini

Osborne, Richard. *Rossini: his life and works*. Oxford, Oxford university Press, 2007.

Vitoux, Frédéric. *Rossini*. París, Ed. du Seuil, 1986 [Trad. castellana: Madrid, Alianza Música, 1989].

Tema 8: el teatre i la ciutat burgesa al s. XIX

Abbate, Carolyn. *Unsung voices: opera and musical narrative in the nineteenth century*. Princeton, Princeton University Press, 1991.

Arblaster, Anthony. *Viva la liberta! Politics on Opera*. London, Verso, 1997.

Ashbrook, William/Budden, J./Gossett, Ph. *Maestros de la ópera italiana. Rossini, Donizetti*. Tomo 1. Barcelona, Muchnik, 1988.

Castelvecchi, Stefano. *Sentimental Opera. Questions of Genre in the Age of Bourgeois Drama*. Cambridge University Press, 2013.

Celleti, Rodolfo. *A History of Bel Canto*. Clarendon press, 1991 (reed 1996).

Dahlhaus, Carl. *Drammaturgia dell'opera italiana*. Torino, EDT, 2005.

Dent, Edward, Joseph. *The rise of romantic opera*. Cambridge, Cambridge University Press, 1979.

Gosset, Philippe. *The Operas of Romanticism: Problems of Textual Criticism in 19th Century Opera*. Princeton, 1979.

Kimbell, David R. B. *Italian opera*. Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

Lippmann, Friedrich. *Versificazione italiana e ritmo musicale: i rapporti tra verso e musica nell'opera italiana dell'Ottocento*. Liguori, 1986.

Mioli, Piero. *Manuale del Melodramma*. Milano, Biblioteca Universale Rizzoli, 1993.

Tema 9: El Risorgimento i Verdi

Budden, Julian. *Verdi*. Londres, Dent & Sons, 1985 (reed 2008).

Conati, Marcello. *Piegare la nota. Contrappunto e dramma in Verdi*. *Historiae Musicae Cultores*, vol. 127. Firenze, Olschki, 2014.

Günther, Ursula. "La genèse de *Don Carlos*, opère en cinq actes de Giuseppe Verdi, représenté pour le première fois à Paris lell mars 1867 ". *Revue de Musicologie*, n° 1, 1972, pp. 16-64; n° 1-2, 1974, pp. 87-158.

Parakilas, James. "Political representation and the Chorus in Nineteenth-Century Opera". *19th Century Music*, vol. XVI, n° 2, 1992, pp. 181-202.

Willis, Garry. *Verdi's Shakespeare: men of the theater*. New York, Viking, 2011.

Tema 10: A la recerca d'identitats

Alier i Aixalà, Roger. *L'òpera a Barcelona. Orígens, desenvolupament i consolidació de l'òpera com a espectacle teatral a la Barcelona del segle XVIII.* Barcelona, Institut d'Estudis Catalans-Societat Catalana de Musicologia, 1990.

Banoun, Bernard; Candoni, Jean-François. *Le Monde germanique et l'opéra: le livret en question.* Paris, Klincksieck, 2005.

Bauman, Thomas. *North German Opera in the Age of Goethe.* Cambridge, Cambridge University Press, 1985.

Casares, Emilio (ed), *La Ópera en España e Hispanoamérica.* Madrid, ICCMU, 2001.

Casares, Emilio (ed). *Diccionario de la Zarzuela.* Madrid, ICCMU, 2005.

Cortès i Mir, Francesc. "Ópera española: las obras de Pedrell", *Cuadernos de Música Iberoamericana*. I, 1996, pp. 187-216.

Cortès i Mir, Francesc. "La zarzuela en Cataluña y la zarzuela en catalán ", *Cuadernos de Música Iberoamericana*. II-III, 1996-97, pp. 289-318.

Cortizo, Mª Encina. *Emilio Arrieta. De la ópera a la zarzuela.* ICCMU, 1998.

Espín Templado, Ma. Pilar; de Vega Martínez, Pilar; Lagos, Manuel. *Teatro lírico español. Ópera, drama lírico y zarzuela grande entre 1868 y 1925.* Madrid, UNED, 2016.

Ibèrni, Luis. *Ruperto Chapí.* Madrid, ICCMU, 1995.

Sánchez, Víctor. *Tomás Bretón, música de la Restauración.* Madrid, ICCMU.

Torres Clemente, Helena. *Las ópera de Manuel de Falla.* Madrid, SedeM, 2007.

Tema 11: models romàntics francesos

Anger, Violaine. *Giacomo Meyerbeer.* Paris, Bleu nuit éditeur, 2017, p. 176.

Branger, Jean-Christophe; Giroud (dir). *Massenet aujourd'hui. Héritage et postérité.* Saint-Étienne, Publications de l'Université, 2014.

Lacombe, Hervé. (ed) *L'opéra en France et en Italie (1791-1925).* Paris, Actes du colloque franco-italien tenu à l'Académie musicale de Villecroze

Legrand, Raphaëlle; Wild, Nicole. *Regards sur l'opéra-comique.* Paris, CNRS, 2002.

Loisel, Gaëlle. *La Musique au défi du drame. Berlioz et Shakespeare.* Paris, Classiques Garnier, 2016, p. 457.

Pitou, S. *The Paris Opera: an encyclopedia of operas, ballets, composers and performer: growth and grandeur, 1815-1914.* New York, Greenwood Press, 1990.

Pourvoyeur, Robert. *Offenbach.* Paris, ed du Seuil, 1994.

Prévost, Paul (ed.). *Le Théâtre Lyrique en France au XIXe siècle.* Metz, Ed. Serpenoise, 1995.

Walsh, T. J. *Second Empire Opera. The Théâtre Lyrique Paris (1851-1870).* Londres, John Calder, 1981.

Tema 12: Wagner

- Adorno, Theodor W.** *Essai sur Wagner*. Paris, Gallimard, 1966 (trad. original del 1962).
- Bauer, Hans-Joachim.** *Guía de Wagner (vols. I y II)*. Madrid, Alianza Música, 1996.
- Donington, Robert.** *Wagner's Ring, and its Symbols*. London, Faber & Faber, 1979 (reed)
- Gray, Howard.** *Wagner* (trad. de Imma Guàrdia). Barcelona, Ma Non Proppo, 2002.
- Gregor Dellin, Martin.** *Richard Wagner. Sa vie, son ouvre, son siècle*. París, Fayard, 1981. [Traducción: Madrid, Alianza Música, 1983].
- Grey, Thomas S.** *The Cambridge Companion to Wagner*. Cambridge, Cambridge University Press, 2008.
- Jameux, Dominique.** "Analyser Tristan". *L'Avant-Scène Opéra*, 34/35, 1981, reed. 1990.
- Jeongwon, Joe; Gilman, Sander L.** *Wagner & cinema*. Bloomington, Indiana University Press, 2010.
- Lewin, David.** "Some notes on Analyzing Wagner: *The Ring* and *Parsifal*". *19th Century Music*, vol. XVI, nº 1, 1992, pp. 49-58.
- Lussato, Bruno (ed).** *Voyage au coeur du Ring: Richard Wagner, L'anneau du Nibelung, poème comenté*. Paris, Fayard, 2005.
- Matabosch, Joan; Janés, Alfonsina; Pujol, X.** *Wagner al Liceu*. Barcelona, L'Avenç, 2004.
- Spotts, Frederic.** *Bayreuth: a history of the Wagner festival*. Yale, Yale University Press, 1994.

Tema 13: Itàlia al fin de siècle

- Baldacci, Luigi.** "I libretti di Mascagni". *NRMI*, nº 3, 1985.
- Budden, Julian.** *Puccini. His Life and Works*. OUP, 2002.
- Campana, Alessandra.** *Opera and Modern Spectatorship in Late Nineteenth-Century Italy*. Cambridge University Press, 2015.
- Clausse, Eleonore.** *Giacomo Puccini*. Madrid, Espasa Calpe, 1980.
- Krause, Ernst.** *Puccini: la historia de un éxito mundial*. Madrid, Alianza, 1991.
- Mallach, Alan.** *The Autumn of Italian opera: from verismo to modernism, 1890-1915*. Northeastern University Press, 2007.
- Wilson, Alexandra.** *The Puccini problem: opera, nationalism and modernity*. Cambridge, Cambridge University Press, 2007.

Tema 14. El descobriment de les òperes russes i esclaves

- Campbell, Stuart.** *Russians on Russian Music (1830-1880). An Anthology*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994.
- Clapham, John.** *Dvorak*. London, Newton Abbot, 1979.
- Clapham, John.** *Smetana*. Londres, Faber & Faber, 1972.
- Chisolm, E.** *The Operas of Leos Janáček*. Londres, Faber, 1971.
- Frolova-Walker, Marina.** *Russia: Music an Nation: From Glinka to Stalin*. Yale University Press, 2007.
- Maximovith, Michel.** *L'opéra russe, 1731-1935*. Lausanne, Age d'homme, 1987.

Taruskin, Richard. *Defining Russia Musically: Historical and Hermeneutical Essays*. Princeton University Press, 1997.

Tyrrell, J. *Czech Opera*. Cambridge, Cambridge University Press, 1988.

Tema 15: Simbolisme operístic

Kelkel, Manfred. *Naturalisme, vérisme et réalisme dans l'opéra de 1890 a 1930*. París, Librairie philosophique J. Vrin, 1984.

Lecler, Éric. *L'opéra symboliste*. Paris, L'Harmattan, 2006.

Panofsky, Walter. *Richard Strauss*. Madrid, Alianza Editorial, 1988.

Segal, Naomi; Lee, Hyunseon. *Opera, Exotism and Visual Culture*. Oxford, Peter Lang, 2015, eBook.

Tema 16: Noves formes d'expressió al s. XX

Babcock, Renée Elizabeth. *The operas of Hindemith, Krenek, and Weill: Cultural trends in the Weimar Republic, 1918-1933*. University of Texas, Austin, PhD dissertation, 1996.

Chew, Geoffrey. "Pastoral and Neoclassicism: A Reinterpretation of Auden's and Stravinsky's *Rake's Progress*", *Cambridge Opera Journal*, 5, 1993.

Ivashkin, Alexander; Kirkman, Andrew. *Contemplating Shostakovich: Life, Music and Film*. Oxon. Ashgate, 2012.

Klipatrick, Emily. *The Operas of Maurice Ravel*. Cambridge, Cambridge University Press, eBook, 2015.

Lacombe, Hervé. *Les voix de l'Opéra française au XIXème siècle*. Paris, Librairie Arthème Fayard, 1997.

Lacombe, Hervé. *Géographie de l'opéra au XXe siècle*. Paris, Fayard, 2007.

Maehder, Jürgen. "Drammaturgia musicale e strutture narrative nel teatro musicale italiano della generazione dell'Ottanta", *Alfredo Casella e l'Europa*. Atti del Convegno internazionale di studi, 2001. (ed. Mila de Santis). Firenze, Leo S. Olschki editore, 2003.

Morris, Christopher. *Reading Opera between the Lines. Orchestral Interludes and cultural Meaning from Wagner to Berg*. CUP, 2002.

Nice, David. *Prokofiev. A Biography. From Russia to the West. 1891-1935*. Yale University Press, 2003.

Perle, George. *The Operas of Alban Berg*. 2 vols. Berkeley, Univ. of California Press, 1980-1985.

Tema 17: Òpera a la postguerra

Ameille, Aude. *Aventures et nouvelles aventures de l'opéra. Pour une poétique du livret depuis 1945*. Paris, Classiques Garnier, 2016, p. 679.

Fearn, R. *Italian opera since 1945*. Routledge, 1995.

Griffiths, Paul. "Opera, Music Theater". *Modern Music: The Avant Garde Since 1945*. Londres, Dent, 1981.

Tema 18: Llenguatges per a un públic contemporani informat

Lacombe, Hervé; Southon, Nicolas. *Fortune de Francis Poulenc. Diffusion, Interprétation, Réception*. Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2016.

White, Eric Walter. *Benjamin Britten, his life and operas*. London: Faber & Faber, 1983.

Tema 19: crisi a l'òpera

Pleasants, Henry. *Opera in Crisis: Tradition, Present, Future.* London, Thames and Hudson, 1989.

Popper, Frank. *Art-Action et participation, l'artiste et la créativité aujourd'hui.* Paris, Klincksieck, 1980.

Ross, Alex. *The Rest is Noise: Listening to the Twentieth Century.* Fourth Estate, 2008.

Tema 20: el nou segle i l'òpera contemporània

Barbulescu, Cristina. *Les opéras européens aujourd'hui: comment promouvoir un spectacle?.* Paris, L'Harmattan, 2012.

Belina-Johnson, Anastasia; Scott, Derek B. *The Business of Opera.* Surrey, Routledge, 2015.

Citron, Marcia J. *Opera on Screen.* Yale University Press, 2000.

Cohen-Lévinas, Danielle. *Le Present de l'Opéra au siècle XX: cheminvers les nouveaux utopies.* Paris, Editions Kimé, 2001.

Levin, David J. *Unsettling opera: staging Mozart, Verdi, Wagner and Zemlinsky.* Chicago, University of Chicago Press, 2007.

Moodley, Roy; So, Joseph K.; Ingraham, Mary I. *Opera in a Multicultural World.* New York, routledge, 2016.

Picard, Timothée. *Opéra et mise en scène.* 2 vols. Paris, ASO Opéra, Premières Loges, 107-2015.

Sutcliffe, Tom. *Believing in opera.* Princeton, Princeton University Press, 1996.

Fonts de lectura recomanada

Berg, Alban. "The problem of opera", *Classic essays on twentieth-century music: A continuing symposium.* New York, Schirmer, 1996.

Brecht, Bertold. *El compromiso en literatura y arte.* Edició a cura de Werner Hecht. Barcelona, editorial Panínsula, 1984. (títol original *Schriften zur Literatur und Kunst.* Frankfurt auf Main, Suhrkamp Verlag, 1967)

Burney, Charles. *The Present State of Music in Germany, the Netherlands and the United Provinces*, 2 vols. Londres, 1773 (trad. a l'italià de E. Fubini, Torí, 1986).

Da Ponte, Lorenzo. *Mémoires de Lorenzo Da Ponte. Librettiste de Mozart.* Paris, Mercure de France, 1988.

Galilei, Vincenzo. *Dialogue on Ancient and Modern Music* (trad. De Vito Palisca). Yale University Press, 2003.

[també a: [http://imslp.org/wiki/Dialogo_della_musica_\(Galilei,_Vincenzo\)](http://imslp.org/wiki/Dialogo_della_musica_(Galilei,_Vincenzo))]

Goldoni, Carlo. *Memòries.* (trad en català de Joan Casas). Barcelona, Institut del Teatre, 1993.

Henze, Hans Werner. *Canti di viaggio. Una vita* (ed italiana de Lidia Bramani). Milano, il Saggiatore, 2005.

Mann, Thomas. *Richard Wagner y la música.* Barcelona, Plaza 6 Janés, 1986.

Marcello, Benedetto. *Teatro a la moda.* Madrid, Aliana, 2001 (trad. i reed)

Nietzsche, Friedrich W. *El Caso Wagner.* Madrid, Siruela, 2005 (reed).

Shaw, George Bernard. *El perfecte wagnerista. Un comentari sobre L'Anell del Nibelung.* (ed en català. Barcelona, Amics del Liceu, 2004).

Wagner, Richard. *Mi vida.* Madrid, Turner Publicaciones, 2000 (reed).

Wagner, Richard. *Òpera i drama.* Barcelona, 1995 (reed).

Recursos Web

- "Opera glass", pàgina amb llibrets i resums d'algunes òperes de repertori. <http://opera.stanford.edu/>
- "Drammaturgia". <http://www.drammaturgia.it/index.php>
- International Musical ScoreLibrary Project. <http://www.imslp.org>
- Llibrets d'òpera italians a partir d'edicions d'època. <http://www.librettidopera.it/>
- Arxiu de la Societat del G. T. del Liceu:
<http://www.bib.uab.cat/human/arxiusocietatliceu/publiques/indexcat.php>